

Musiał, Danuta

"Sectes religieuses en Grèce et à Rome dans l'Antiquité paienne", Marie-Laure Freyburger-Galland, Gérard Freyburger, Jean-Christian Tautil, Paris 1986 :
[recenzja]

Przegląd Historyczny 81/3-4, 716-717

1990

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

chodzi więc w pewnej mierze od tzw. ortodoksyjnej interpretacji marksistowskiej, którą nie tak dawno jeszcze reprezentowało wielu naszych kolegów z NRD. Günther usiłuje jednak utrzymać leninowską interpretację klasy i walki klasowej, choć przyjmuje inne kryterium pojęcia klasy dla starożytności.

Z kolei N. Matsumoto podejmuje bardzo istotny, choć trudny do rozwiązania problem charakteru plebsu rzymskiego w okresie cesarstwa, usiłując osiągnąć wynik przez ustalenie powiązań plebsu z grupami elity tych czasów.

Ostatni artykuł dotyczy badań nad wczesną historią Japonii, jest więc szczególnie interesujący dla historyków antyku nie japonistów, mało wprowadzonych w te studia.

W sumie — interesująca próba udostępnienia badań japońskich dla środowiska uczonych europejskich i amerykańskich.

I.B.M.

Marie-Laure Freyburger-Galland, Gérard Freyburger, Jean-Christian Tautil, *Sectes religieuses en Grèce et à Rome dans l'Antiquité paienne*, Les Belles-Lettres, „Realia”, Paris 1986, s. 338.

„Realia” to nazwa serii wydawniczej zaproponowanej czytelnikom przed kilkoma laty przez wielce dla nauk humanistycznych zasłużone wydawnictwo „Les Belles-Lettres”. Publikowane w tej serii prace są przeznaczonymi dla szerokiego kręgu miłośników i znawców starożytności monografiami szczegółowych problemów z dziedziny kultury, gospodarki i życia społecznego. Dotychczas ukazały się m.in.: D. Gourevitch, *„Le mal d'être femme. La femme et la médecine dans la Rome antique”*, Paris 1984 oraz J.-N. Robert, *Les plaisirs à Rome*, Paris 1986; M.-F. Baslez, *L'étranger dans la Grèce antique*, Paris 1986.

Książka o sektorach religijnych w Grecji i Rzymie jest pierwszą pozycją poświęconą wyłącznie problemom religijnym. Do jej napisania skłoniła autorów szczególna popularność w literaturze i prasie tematyki dotyczącej sekt religijnych, tak w przeszłości jak i współcześnie.

We wstępie autorzy zamieścili kilka uwag na temat samego pojęcia sekty, przytaczając obiegową definicję zjawiska: [*secte*] — — *ensemble de personnes qui font profession d'une même doctrine* [lub] — — *qui suivent une opinion accusée d'hérésie ou d'erreur* [s. 12 n.]. Definicja ta nie może być w pełni odnoszona do ruchów religijnych starożytności grecko-rzymskiej, z czego autorzy zdają sobie sprawę, proponując dla uniknięcia niejasności ogólne określenie: [*secte*] — — *association culturelle marginale* (s. 14). Brakuje w tych rozważaniach chociażby kilku zdań na temat pojęcia „kult misteryjny” i jego związku z terminem „sekta”. Z treści książki wynika, że jej autorzy rozgraniczają obydwa te pojęcia, nie uzasadniając jednak swego stanowiska. Nie wiemy więc, dlaczego zaliczają do sekt wtajemniczonych w misteria Karibów na Samotrace, a nie traktują jako sekty wtajemniczonych w misteria Demetry w Eleusis. Kwestia terminologii nie jest w tym przypadku bez znaczenia, ponieważ w literaturze nie używa się określenia „sekta” w odniesieniu do wyznawców większości kultów omówionych w prezentowanej książce, które nazywane są kultami misteryjnymi. Wyjątek *sui generis* stanowią dwa ruchy filozoficzno-religijne: orfizm i pitagoreizm, określane potocznie jako sekty. Wydają się one najbliższe współczesnemu rozumieniu tego słowa, gdyż rozwijają się nie tylko w opozycji do religii oficjalnej, ale również poza kontrolą *polis*, w przeciwieństwie

do kultów misteryjnych. Uwaga ta dotyczy także kultu Dionizosa, który został „ucywiliżowany” i przyswojony religii oficjalnej.

Książka składa się z trzech części. Pierwsza, pióra M.-L. Freyburger-Galland dotyczy starożytnej Grecji. Krótki wstęp zawiera podstawowe informacje o religii greckiej; wprowadza do tematu dopiero rozdział I, poświęcony greckiemu mistycyzmowi, a raczej trzem mistycyzmom: apolińskiemu, eleuzyńskiemu i dionizyjskiemu. Ten ostatni jest też przedmiotem rozważań w rozdziale II, w którym autorka omawia stowarzyszenia dionizyjskie oraz kultы Zagreusa i Sabaziosa. Rozdział III zawiera informacje o kulcie bogini Kotyto, Kybele i Attisa, Adonisa oraz bogini Bendis. W ostatnim IV rozdziale znajdujemy zaś rozważania o orfikach i pitagorejczykach.

Autorem części drugiej jest G. Freyburger, który przedstawił w dwóch rozdziałach zagadnienia sekt religijnych w Rzymie w okresie republiki i w epoce Augusta. Przedmiotem jego zainteresowania stały się dwa zjawiska: rozwój kultu Dionizosa, ze szczególnym potraktowaniem wydarzeń roku 186 p.n.e. oraz recepcja koncepcji orfickich i pitagorejskich.

Trzeci autor, J.-Ch. Tautil, informuje o dwóch najważniejszych kultach z okresu cesarstwa: egipskiej Izydzie i irańskim Mitrze.

W zakończeniu autorzy zwracają uwagę na pewne elementy, które ich zdaniem łączą sekty starożytne z istniejącymi współcześnie: na wpływy religii wschodnich, ezoteryzm i synkretyzm (s. 355). Odwołują się tu do przykładu współcześnie działających sekt, nawiązujących w dość karykaturalny sposób do tradycji antycznej, jak Instytut Neopitagorejski z Brazylii, Kościół Mitry z San Francisco i Międzynarodowe Bractwo Izdy z Grenoble.

Na konstrukcji i charakterze pracy zaważyła w dużej mierze profesja jej autorów. M.-L. Freyburger-Galland i G. Freyburger są filologami klasycznymi, a J.-Ch. Tautil to historyk sztuki. We wspólnej książce oparli się prawie wyłącznie na źródłach literackich; stąd nadmiar informacji o mitologii i zewnętrznych formach kultu. Mniej natomiast interesowali autorów wyznawcy poszczególnych bóstw i rola, jaką sekty zajmowały w ówczesnym społeczeństwie.

Książka została zaopatrzona w tablice chronologiczne, szczegółowe indeksy oraz słownik terminów ułatwiający lekturę mniej przygotowanemu czytelnikowi.

W sytuacji kiedy na świecie ukazuje się ogromna ilość szczegółowych prac dotyczących religii starożytnych, niezwykle pożyteczne są pozycje zbierające w sposób inteligentny rozproszony materiał, nawet jeżeli nie znajdziemy w nich odkrywanych sądów. I taką właśnie rolę spełnia prezentowana praca.

D.M.

Die Hanse. Lebenswirklichkeit und Mythos, hrsg. von Jürgen Bracker, redaktion Christian Hirte (t. I), Andreas Gückel (t. II), Hamburg 1989, Museum für Hamburgische Geschichte, t. I, s. 688, ilustr., t. II, s. 640, ilustr.

Jedną z imprez przygotowanych w związku z obchodzonym w 1989 r. 800-leciem portu hamburskiego była zakrojona na niespotykaną dotychczas skalę wystawa poświęcona dziejom Hanzy. Wraz z jej otwarciem ukazał się drukiem katalog wystawy, pomysłany także niezwykle ambitnie. Składa się on z dwóch znakomitych technicznie tomów formatu A-4 o łącznej objętości 1328 stron. Ich charakter jest zupełnie odmienny. W pierwszym tomie znalazły się „zwyyczajne” artykuły doty-